

## – ingen tvivl om det: dialekten er bevaringsværdig

KRISTEN TOUBORG I EN SAMTALE MED GERDA TH. LEFFERS

Kristen Touborg, medlem af Folketinget (SF), taler helst sin hjemegns vestjyske dialekt fra Gudum ved Lemvig. Touborg må medgive, at det kan være nødvendigt at tillemppe sproget “så københavnere også kan forstå det”, men længere går han ikke. Uanset hvem han snakker med, kan der kun være tale om den tillempning der er absolut nødvendig for at sikre forståelsen. Sådan blev også samtalen her ført på en blanding af vestjysk, nordsjællandsk og rigsdansk.

– *Tak fordi du tog dig tid til denne snak om dialekter. Hørte du forresten Niels Hausgaard i morgenradioen, hvor han sagde dialekterne uundgåeligt vil forsvinde?*

– Ja, men jeg er ikke enig med ham – det er et spørgsmål om bevidst at vælge dialekten og snakke den så tit og så ren det er muligt i situationen.

Min far var den ene af en søskendeflok på tolv, og der blev selvfølgelig talt ren dialekt i hjemmet. Et par stykker af dem blev professorer inde ved Landbohøjskolen, og de talte jysk når de kom hjem, men altså dog kun når de kom hjem. Det lagde jeg meget mærke til – det var rart at høre – men de var jo faktisk frafaldne, når vi sådan skal sige. De kom altid hjem til jul og sådan, selv om de havde boet i København i 50 år, og så blev der snakket jysk. En var grosserer i Gentofte – han snakkede nu aldrig jysk. Sådan var han, og det blev aldrig kommenteret, det jeg har hørt. Derimod hans sønner de går meget op i at prøve at snakke jysk. Men helt

rigtigt bliver det aldrig – de havde lysten og også rødderne, men man kan ikke nøjes med at snakke jysk i sommerferien, hvis det skal blive rigtigt.

Vi har en slægtsgård i sjette generation, så vi har dybe rødder.

Hjemme talte jeg altid jysk med børnene og det gør de så også, men jeg gør ikke noget særligt for det. Jeg har jo selv valgt helt bevidst ikke at ville lægge dialekten af, og mine børn må også vælge selv. Men vi snakker da jysk alle sammen endnu. Jeg er gift med en sønderjyde – min kone er lærer, og hun snakker altså rigsdansk. Det ville have været næsten for besværligt at skulle snakke sønderjysk i et vestjysk sogn – det kunne blive lidt kunstigt. Hun underviser jo på rigsdansk og valgte så at snakke det også i det daglige. Når hun så ringer hjem til Sønderjylland, så kommer dialekten med det samme. Så siger børnene “snak ordentligt mor!” Det er så det rigsdanske de mener.

Som sagt er jeg helt uenig med Nils Hausgaard. Jeg tror dialekten vil bestå. Vi kan holde den i hævd ved at snakke den. Vi skal tænke over det. Snakke den helt bevidst hver gang der er lejlighed til det. Jeg véd for eksempel at hver taxachauffør i området her kender mig på dialekten. De har hørt mig og de véd der skal lyttes en ekstra gang for at forstå. Den er jo ikke nem for københavnere, vores dialekt. Men jeg er kendt for den. Folk her og dér i byen siger “det er ham den røde bonde”, og det er blandt andet på grund af dialekten.

*– der kan vel være en risiko for at potentielle vælgere skifter mening, bare fordi de misforstår hvad du siger? –*

– Det kan du have *nooget* ret i. Jeg vil ikke sige jeg tænker over det – hvad vælgere angår så vinder jeg vel ligeså mange som jeg taber ved at tale “uforståeligt”, men jeg tror man – når det kommer til

stykket – altid udtrykker sig bedst på sit “modersmål” – her mener jeg egnsproget –

– *ellers ryger nuancerne* –

– ja, ved at tilstræbe et såkaldt rigsdansk kan der gå følelsesmæssige nuancer tabt.

Mine to piger snakkede jysk i opvæksten, men drengen gjorde ikke. Og der er jo heller ikke i skolen noget mere der ligesom styrer det der –

Det var der tidligere – før mine børn kom i skole – da var der et projekt der gik ud på at de skulle snakke rigsdansk. I skolen sku’ de sgu snakke sådan. De mått’ ikke snakke jysk. Det er ovre nu. De må godt snakke jysk, hvis det er det de vil. Men det bliver besværligt. Du er jo nødt til, når du læser op eller skriver stil, at gøre det på rigsdansk. Man bliver altså tosproget – og det gør jo heller ikke noget – men jeg tror det er medvirkende til at det går ned ad bakke for dialekten, dette at det er rasende besværligt i skolen.

Alligevel er det sådan at de elever i gymnasiet i Lemvig der kommer fra Thy for eksempel de sætter en ære i at snakke dialekt. De gennemfører thybomålet så vidt de kan.

Jeg har selv gået i friskole. Min bedstefar oprettede en friskole i Gudum sogn. Han var radikal og for øvrigt landbrugsrådgiver for den radikale regering vi havde dengang – og han snakkede klart jysk også når han var i København – og man sagde det var ikke altid de forstod ham, men de rettede sig efter ham og det var det sagen drejede sig om. Kristen Touborg hed han – det er ham jeg er opkaldt efter. Og sproget har jeg valgt at beholde – jeg kan ikke sige jeg tog et bevidst valg, det lå bare naturligt for mig. Jeg tror da jeg kom i byrådet i 1978 at jeg der kom det nærmeste jeg kan kalde en beslutning om det. Så kom jeg i landspolitik et par år senere og da har jeg simpelthen sat mig for at jeg ville holde ved dialekten.

– *en stor beslutning at tage når man kommer til en arbejdsplads som Christiansborg – har du tænkt over at din trofasthed overfor dialekten i høj grad signalerer troværdighed?*

– Ja det kan jeg ikke undgå. Som før sagt er der dagligt taxachauffører og andre jeg træffer i byen, der kalder mig troværdig – det er rart nok – de skal anstrenge sig lidt mere for at forstå mig – og jeg er ikke i tvivl om, at jeg er blevet mere kendt end flertallet af folketingspolitikere, og det er også på grund af dialekten. Vi er jo 179 herinde og jeg har ikke så fremtrædende en post så jeg ellers ville være særlig kendt, men “ham den røde bonde” kender de også uden for huset – ham der snakker ravjysk.

Jeg tror jeg har flere fordele end ulemper af det. Helt bestemt. Jeg kommer meget ud til møder – det er tit også jeg tager et møde for en anden der er blevet forhindret – så indleder jeg altid med at sige at jeg snakker jysk – “og kan I ikke forstå det, jamen så har I et problem” – det giver de mig ret i – men de bliver der gerne.

– *“man har et standpunkt til man tager et nyt” sagde Krag – og det havde han vel ikke uret i – kunne det gå sådan at du tog et nyt sprogligt standpunkt – ?*

– Det vil jeg ikke anse for sandsynligt! Jeg ville helt bestemt miste min identitet hvis jeg gjorde. Alligevel må jeg høre når jeg kommer hjem, at så synes de ikke rigtig jeg snakkede jysk i fjernsynet. Og nooget må jeg medgive – det gjorde eller gør jeg heller ikke – ikke rigtigt.

– *hvordan vil du bevidst kæmpe for bevarelsen af danske dialekter, hvis de bliver yderligere trængt?*

– Det mener jeg absolut jeg gør bedst ved at bruge dialekten – jeg mener absolut den er bevaringsværdig – det at gøre det danske sprog ensrettet er at gøre det kedsommeligt – det er at gøre det en

bjørnetjeneste – men jeg “tilstår” jeg ikke bevidst har påvirket mine egne børn – det mener jeg heller ikke man skal – de må vælge selv – men man giver dem jo eksemplet. Vores land vil blive meget fattigt uden dialekter.

*– Broforbindelser og fine trafikforhold gør vel landet og befolkningen så homogent at sproggrænserne flader ud – hjemstavnsforfatteren Thor-kild Gravlund sagde allerede for små 100 år siden at dæmningen til Reersø var til gavn for trafikken, men desværre til skade for dialekten –*  
– det er der jo nok nooget om – men kun *nooget* – for nu Thyborøn, Harboøre som egentlig var landfast med Thy for 200 år siden, der snakker de stadigvæk thybomål selv om de har mistet forbindelsen. Det er en lille enklave hvor man – skønt den for længst er tilsluttet den sydlige del af Jylland – stadig snakker thybomål. Så det har altså at gøre med om man er bevidst omkring det.

Jeg synes det er tankevækkende – at der er sådan to sogne der – fuldstændig magen til de andre sogne – og vi så snakker vestjysk og de snakker thybomål – og holder ved det.

Når man kommer sammen ved møder, sønderjyder, midtjyder, bornholmere og vestjyder, så snakker de stadig hver sit, men finder alligevel sprogligt hinanden mens vi er sammen (vi har jo alle lært rigsdansk i skolen engang) – så skilles man og taler igen hver sin dialekt.

Det har været ud fra en højskoletanke, at jeg ikke bevidst har påvirket mine egne børn, man skal ikke betvinge. Og min kone talte oprindelig sønderjysk – hun er fra Haderslev – men har jo så delvis lagt sin dialekt af da hun kom til et vestjysk sogn, men altså valgt rigsdansk fordi hun skulle undervise

*– betragter du københavnsk som en dialekt?*

*– Jeg gør – og jeg tror også mange andre – det er vel at yde det en slags retfærdighed –*

– *Sandemose skrev janteloven mens han boede på hjemøen Mors – den bygger vel på erfaring – trives janteloven bedst på dialekt – og dermed i mindre samfund?*

– Den har ikke med dialekt som sådan at gøre, men der er ingen tvivl om at den trives bedst i de mindre samfund og dermed på dialekten – der hvor man kender hinanden alle sammen må vi nok sige at der er klart en jantelov – Korsbæk er jo ikke beskrevet uden grund – herovre kender I jo ikke hinanden på samme måde – i landsbyer og små samfund figurerer janteloven voldsomt. Jeg har en lejlighed på Nørrebro, og dér er ikke belæg for jantelov blandt folk – de kender ikke hinanden nok til det.

– *Som dialekttalende kan man skjule en underfundighed for “de andre” og have en ekstra sjov oplevelse ved at de ikke forstår –*

– det tror jeg er rigtigt. Sådan har vi hjemme en forfatter der laver lokalrevyer, og det er så udpræget, at det er de gode lokale nuancer der slår igennem. En vittighed sagt på vestjysk den har en så speciel tone og underfundighed som jeg aldrig kunne opleve på rigsdansk – eller oversætte til det. Der sidder nok en del turister der snakker rigsdansk og som ikke forstår en tøddel. Men det er så det.

En af vores venner i det daglige – hun er tilflytter – hun siger “jeg lærer aldrig at forstå dybden i det du siger”, og hun har været tilflytter i 30 år. Jeg tænker aldrig selv på det, men “der var den igen”, siger hun, når der er noget hun ikke får rigtig fat i –

– *hvem regner I for jeres forfatter?*

– ja – ham jeg lige nævnte er meget lokal, men ellers har vi Berthelsen fra Lemvig –

– *hvad med Knud Sørensen fra Mors?*

– Det ville være noget af en tilsnigelse – han er jo morsingbo. Jeg

holder da meget af at læse ham og kender ham vældig godt, men det ville være røveri – han er jo ikke søndenfjords fra – men vi har jo Thøger Larsen; han var i stand til at skrive på vestjysk, men gjorde det nu kun i nogle få digte – mange af dem husker jeg – eller læser op når jeg kommer rundt og det passer sig. Han var jo grundtvigianer og skrev i et herligt folkeligt sprog og det kunne godt gå ud over de indremissionske –

— *du kan ham udenad* – ?

– det kan jeg – la mig lige tænke – du kan godt få “Kræ Tammesen og bordbønnen”:

Den daa, da Per Wollesens øg bløw funden,  
war hans koen' herhenn aa faa hinner unden.  
Du kinder hind nok, æ tølvpund's klæp,  
saa helle som en engel aa saa dum som en hwilling-  
føst saa aad hun en hal' fad villing,  
aa saa aad hun en pøls saa laang som mi kjæp.  
Naa wal bekom hind! A er laant fræ gjerre,  
aa heller ett saa faale slem te' aa ærre,  
men de mangelt sgu blot, te æ forbannede tōww  
sku komm aa lær' mæ, huddn a ska løww.  
Se æ-føst gik 'ed godt: hinner sludder slæver  
me'vind aa vejle en gaang imell,  
men ingenting, der te mæ ku hæld',  
saalæng'hun haaj travl me' aa stapp hinner kjæver,  
men de'fæk da end',aa me' nø aa næpp'  
haaj hun tygged aa æ mul' aa war færre me' aa ræpp',  
far hun saah: “Ja-no er der kuns jen ting, a fattes.”  
“Er der de'?” sward a saa. “Hwa' er de' da?” a spowr.-  
“En tak te' Worherr fræ æ mand i æ gaard.”-

Men a vil sgu hwerken snevves heller krattes.  
 A swaard i æ gall: "A ska sygren knas' mæ  
 nok takk Worherr te' den ti', de ka pass'mæ,  
 aa du faar sgu howw, te du er i bøj.  
 A veed nok, te du takker for *hwer gjøw, du faar,*  
 a takker ett meer end en gaang om æ aar,  
 men du æder sgu osse manne gaang saa møj.  
 Du ska ett sidd saa skjelle aa saa hell aa saa drøw-  
 de raager ett dæ, hwa' vi ander bestiller!  
 Du tykkes wal, du ligner Worherr hans billed,  
 aa saa e' du sgu ett and't end laar aa r..." -

Hun re'st sæ aa ræpped aa slu'kos aa sukked  
 aa skrusselt a'ste', aa æ dar bløw lukked.

*– Tusind tak! – det var pragtfuldt ... herligt at høre ... jeg er nødt til  
 at opsøge den i rigsdansk oversættelse (for læsernes skyld... hm) :*

Den dag da Per Wollesens hoppe blev fundet  
 var hans kone herhenne for at få sin middagsmad.  
 Du kender hende nok, den tolv lispunds klæppert  
 så hellig som en engel og så dum som en kuller –  
 først så åd hun et halvt fad vælling,  
 og så åd hun en pølse så lang som min kæp.  
 Nå velbekomme til hende! Jeg er langt fra nærig,  
 og heller ikke så farlig slem til at drille,  
 men det manglede sgu blot, at den forbandede tæve  
 skulle komme og lære mig, hvordan jeg skal leve.  
 Se i begyndelsen gik det godt: hendes sludder slæber  
 med vind og vejrlig engang imellem,  
 men ingenting der til mig kunde hælde,



så længe hun havde travlt med at stoppe sin mund.  
Men det fik da ende, og med nød og næppe  
havde hun tygget af munden og var færdig med at ræbe,  
før hun sagde: "Ja- nu er der kun en ting jeg mangler."  
"Er der det?" svarede jeg så. "Hvad er det da?" spurgte jeg –  
"En tak til Vorherre fra manden på gården." –  
Men jeg vil sgu hverken næses af eller kradses.  
Jeg svarede i min vrede: "Jeg skal Søren knase mig  
nok takke Vorherre til den tid, der kan passe mig,  
og du må sgu huske på, at du er i byen.  
Jeg ved nok, at du takker for hver gang foder, du får,  
jeg takker ikke mere end en gang om året,  
men du æder sgu også mange gange så meget.  
Du skal ikke sidde så stille og så hellig og så lysten –  
det rager ikke dig, hvad vi andre gør!  
Du synes vel du ligner Vorherres billede,  
og så er du sgu ikke andet end lår og r..." –  
Hun rejste sig og ræbede og slog kors og sukkede  
og skrumlede afsted, og døren blev lukket.

Det er svært at forstå dialekter man ikke er opvokset med. Også for mig. Som nu Jeppe Aakjær på dialekt, ham har jeg svært ved at forstå helt. Jeg skal virkelig gøre mig ekstra umage – hans "modersmål" er jo nede fra syd for Skive. Når jeg læser ham, skal jeg lige have det vendt en ekstra gang. Men litteratur på dialekt den læser jeg meget gerne. Jeg tror dialekten har en chance for at bevares i fremtiden, fordi de der læser og snakker dialekt i dag, de gør det helt bevidst. De gør det fordi de har gjort det valg. Det er jo ikke sådan mere, som førhen, at man kan sige dialekten er *sproget* i skolen. Også fordi der er så mange tilflyttere, så mange østdanskere hos os, bliver der snakket mere og mere rigsdansk. Men tonegangen og

noget af dialekten hænger ved – også når de mange bosniere vi har haft i sognet lærer at tale dansk hos os. De har arbejde nok med at lære det danske og tænker ikke på dialekten eller egnssproget, men noget hænger der ved. En russer for eksempel der har været her i 4 år og har slået sig ned i Sønderjylland, jeg traf ham igen for nylig, og han snakkede nu rent sønderjysk. Sådan noget er godt.

Min søn som er herovre, han snakker først jysk når han har været hjemme et stykke tid – og pigerne som har læst i Århus og Odense de snakker ikke vestjysk mere. Ikke sådan da..

I samtalen fik jeg som sjællænder nok den største musikalske oplevelse – lærte flest nye ord og fik suppleret indsigten i det dialektbetingede jyske lune. Kristen Touborg blev til gengæld bekræftet i sin opfattelse af, at ikke-jyder fejlagtigt tror de forstår jysk bare de har været turister i hovedlandet i alle skoleferierne og så ellers lytter godt efter.

Kristen Touborg taler altid ren og uforfalsket dialekt fra Folketingets talerstol, sådan da. Underdrivelsen og selvbevidstheden både konkurrerer og samarbejder i anvendelsen af sproget. Dialekten støtter begge dele. Man får en god musikalsk oplevelse ved at lytte, men føler også vemod – for sæt nu vores bogtitel bliver en realitet.

**KRISTEN TOUBORG** LANDMAND OG FOLKETINGSMEDLEM FOR SF SIDEN 1964, F. 1943. KANDIDAT I RINGKØBINGKREDSSEN, MEDLEM AF LEMVIG BYRÅD 1978-98, MEDLEM AF SFS HOVEDBESTYRELSE SIDEN 1990. UDDANNET PÅ LÆGÅRD LANDBRUGSSKOLE 1965.